

Homenatge a Teresa

Teresa Solà, esposa de l'artista Josep Aragay, va ser mestra de l'escola de nenes de Breda fins que fou empresonada i depurada pel franquisme

Teresa Solà i Vilà va néixer a Palafrugell el 6 de novembre de 1886, filla del matrimoni de mestres Josep Solà i Júlia Vilà. Seguint la vocació dels seus pares, la Teresa va estudiar magisteri i, un cop llicenciada,

>> *Teresa Solà, en una fotografia de 1940.*

als 21 anys, guanyà per oposició una plaça a l'escola de l'Albi (les Garrigues), on va exercir durant set anys. Teresa Solà era de complexió tan senzilla que quan va arribar a l'Albi unes senyores van exclamar: «Aquesta xiqueta és la mestra? Si les alumnes s'hi enfaden la tiraran pel balcó!».

XAVIER CASTANYER > TEXT

FONS DEL MUSEU MUNICIPAL JOSEP ARAGAY DE BREDÀ > FOTOS

mestra titular de tal instal·lació l'exercici ingrat i penós del seu ministeri. El local era obscur i insuficient i la matrícula era excessiva, el material era detestable, la higiene nul·la. Allà apilotades, vuitanta criatures aprenien de llegir i d'escriure, i aquella bona dama aconseguia el miracle de lliurar de l'analfabetisme tota una generació de donzelles, no se sabia per quina estranya habilitat».

Teresa Solà es va casar amb el mestre Antoni Gelabert, que va morir al cap de pocs anys. Havien tingut un fill que va morir en néixer.

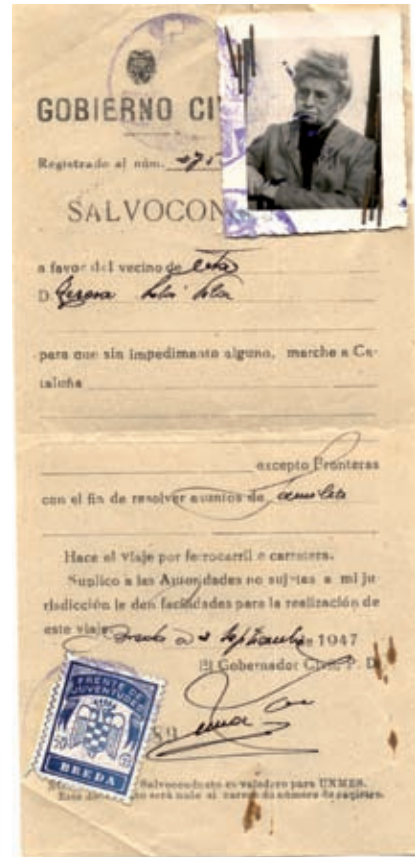
Teresa Solà es va casar amb el mestre Antoni Gelabert, que va morir al cap de pocs anys. Havien tingut un fill que va morir en néixer

Els anys de la República i el casament amb Josep Aragay

L'any 1925 s'havia instal·lat a Breda Josep Aragay i Blanchar, artista barceloní de mare bredenca. Josep Aragay, dibuixant, pintor, ceramista i eminent teoritzador del noucentisme, arribava a Breda amb la intenció d'obrir un taller de ceràmica. L'amistat que es va produir entre Josep Aragay i Teresa Solà va fructificar ben aviat amb l'anunci del seu casament.

Eren temps d'il·lusió. Macià havia proclamat la República i els futurs esposos es bolcaven a favor de la causa republicana. Teresa Solà, que s'havia tret el títol de català, impartia classes de llengua a la mainada i Josep Aragay —militant d'Acció Catalana Republicana— entrava com a regidor a l'Ajuntament de Breda. Enfrontat amb el caciquisme, Aragay es va destacar com a

La següent destinació, l'any 1917, va ser a Breda, on es va guanyar el sobrenom de «senyoreta Teresita», a causa de la seva menudesa física. Durant els primers anys —si fem cas d'un text inèdit redactat per Josep Aragay—, la precarietat de les instal·lacions escolars i de les condicions infrahumanes en què eren escolaritzats els infants del municipi no convidaven gens a l'optimisme: «... compregué d'una sola ullada el calvari que havia d'ésser per a la

>> Teresa Solà, a dalt a l'esquerra de la fotografia, amb les seves 76 alumnes de l'escola de nenes de Breda.

A la dreta, «Salconduit» de Teresa Solà. Any 1947.

A baix, a l'esquerra, «Cèdula personal» de Teresa Solà. Any 1940.

firm defensor de les reformes socials impulsades pel govern de la República.

L'anunciat casament, previst per al mes d'octubre de 1934, fou ajornat, ja que Josep Aragay havia estat detingut i empresonat, juntament amb els altres membres del govern municipal, després que el president Companys proclamés l'Estat Català, el 6 d'octubre de 1934. Alliberat Aragay, el casament es va celebrar el mes de desembre a l'església de Sant Feliu de Girona. Josep Aragay tenia 45 anys i Teresa Solà, 47.

Tenint en compte que Teresa Solà era vídua —i que a Breda certes tradi-

cions populars eren ben vives—, els veïns van dedicar uns esquellots a la parella. Si bé alguns dels versos mantenen el to irònic habitual —«L'Aragay s'ha casat amb una viuda més vella, perquè li pagarà l'escudella. Visca l'Abat!»—, d'altres no es van estar de reflectir l'episodi traumàtic que havia viscut el matrimoni durant els fets d'octubre: «La

L'anunciat casament, previst per al mes d'octubre de 1934, fou ajornat, ja que Josep Aragay havia estat detingut i empresonat

mestra s'ha casat amb un home que ha sigut tancat, per ordre d'en Pep de can Serrat. Visca l'Abat!».

La saviesa popular va relacionar l'empresonament d'Aragay amb la figura del terratinent Josep Saurí, de can Serrat (anomenat «Pep de can Serrat» o «senyor Pepe»), l'alcalde gestor que ostentà el càrrec durant el període 1934-1936, després dels fets d'octubre. I si el clam d'alguns bredencs relacionava l'estada a la presó d'Aragay amb la dreta o el caciquisme, tampoc no es va estar d'atribuir part de responsabilitat a un altre dels «contrapoders» que més

>> Josep Aragay i Teresa Solà en una fotografia de 1971.

clarament s'havia oposat a les reformes socials aprovades pel govern, l'església: «La senyora mestra s'ha casat amb un home que ha estat a la presó, per culpa del senyor rector».

Al darrere d'aquests versos burletes es reflecteix prou bé el nivell de crispació que existia entre els partidaris de les dues faccions polítiques del municipi.

Durant els mesos d'estiu, en els primers anys trenta, Teresa Solà es va poder relacionar amb diversos personatges de la intel·lectualitat noucentista que s'instal·laven a Breda, al redós d'Aragay. Teresa Solà esperava il·lusionada l'arribada del matrimoni de poetes Carles Riba i Clementina Arderiu, del pintor Josep Obiols i de la seva família, del dibuixant Miquel Cardona (Quelus) i les visites de l'artista Xavier Nogués amb la seva muller, Isabel Escalada.

Les cartes creuades entre Clementina Arderiu i Teresa Solà confirmen l'amistat que hi havia entre totes dues famílies, una relació que es va mantenir fins al final de les seves vides. Per al matrimoni Aragay-Solà aquestes visites eren el millor antídote per trencar aquella monotonia hivernal allunyada de la cultura, de les modes i de tot el batibull barceloní. En una carta de Teresa Solà dirigida a Clementina Arderiu, el mes d'abril de 1936, la mestra es refereix a

«aquelles estonetes tan belles i grates per a tots nosaltres que ens serveixen per esplaiar l'esperit que viu allunyat del món durant el temps d'hivern i reneix a l'estiu amb la grata conversa de gent que viu en un món diferent i més culte que el que ens trobem nosaltres».

Depurada i empresonada pel franquisme

Sens dubte, un dels cops més durs que va rebre el matrimoni Aragay-Solà va ser l'esclat de la Guerra Civil i el seu fatal desenllaç. Acabada la guerra, la parella era detinguda i empresonada.

A Teresa Solà, el 21 d'abril de 1939, li va ser lliurat, per mitjà de l'alcaldia, el plec de càrrecs que li formulava la Comissió Depuradora. Al cap de poc, el 29 de juliol de 1939, se li comunicava que la *Auditoria de Guerra de Catalunya. Juzgado Militar especial de Depuración de Funcionarios Civiles* instruïa contra ella el procés sumarís-

Les cartes creuades entre Clementina Arderiu i Teresa Solà confirmen l'amistat que hi havia entre totes dues famílies

sim número 7.750 i la citaven per notificar-li l'auto de processament i per prendre-li declaració indagadora.

El dia 18 d'agost de 1939, Teresa Solà ingressava a la presó de les Corts de Barcelona, després del consell de guerra que la va condemnar a sis anys i un dia de presó major per ser de «*mala conducta, ideología izquierdista i sindicada en la F.E.T.E., realizando una gran propaganda del ideario y organización antes mencionados, no sólo durante el periodo de dominación marxista sino con anterioridad al mismo, y teniendo su ideario tan profundamente arraigado que se negó en una ocasión, una vez liberada esta zona, a saludar brazo en alto a las Fuerzas que pasaban ante ella desfilando. Durante el periodo de dominación marxista estaba encargada de la instrucción preliminar de los colegiales que de ella dependían, y expresaba su satisfacción cuando se enteraba que había sido detenida alguna persona de orden.*».

Teresa Solà va sortir de la presó en llibertat condicional el dia 26 de febrer de 1941, i no li va ser concedida la llibertat definitiva fins al 5 d'abril de 1944.

Apartada del magisteri, Teresa Solà es va haver de dedicar a impartir classes particulars, activitat que li fou prohibida ben aviat per pressions de certes persones influents de Breda, addictes al *Movimiento*. Teresa Solà no es va poder reincorporar al magisteri fins al final de la seva carrera, tot i que havia d'exercir a una distància de 30 quilòmetres de Breda. Finalment, doncs, va aconseguir una plaça a Sant Antoni de Vilamajor (Vallès Oriental), localitat on va treballar des de 1951 fins a la seva jubilació.

L'any 1957, amb 70 anys, Teresa Solà es va poder jubilar. Al cap d'uns anys, un cop mort el seu marit (1973), l'aportació de Teresa Solà va ser decisiva per a la creació del Museu Municipal Josep Aragay amb la cessió d'un important fons d'obres de l'artista.

La Teresa va morir el 25 de febrer de 1979. El poble de Breda va posar el seu nom als jardins que hi ha al costat del Museu i que ocupen part del que fou el pati de l'escola de nenes, d'on ella va ser mestra entre el 1917 i el 1939.

Xavier Castanyer i Angelet
és doctor en història de l'art.